

מנחת חוטא בנפרד.

דתניא, אמר רבי שמעון: כדין הוא שתהא גם מנחת חוטא טעונה הבאת שמן ולבונה כשאר מנחות כדי שלא יהא חוטא נשכר, ומפני מה אינה טעונה שמן ולבונה, כדי שלא יהא קרבנו מהודר.

ובדין הוא שתהא חטאת חלב דהיינו סתם חטאת טעונה נסכים כשאר קרבנות כדי שלא יהא חוטא נשכר, ומפני מה אינה טעונה נסכים, שלא יהא קרבנו מהודר.

סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי שמעון סברא זו דשלא יהא קרבנו מהודר, כי קמצי לה למנחת חוטא פסולין נמי תתכשר, קא משמע לך המשנה שאינה כשרה בפסולין.

ומקשינן: אי הכי, התם נמי, במסכת זבחים [בריש פ"ב] ששינינו שם "כל הזבחים שקיבלו דמן זר ואונן וטבול יום וכו'" ליתני בלשון זו "אחד חטאת חלב ואחד כל הזבחים שקבלו דמן זר ואונן וכו'", ולימא דלרבי שמעון אצטריך כמו לגבי מנחת חוטא שפרשה התנא בנפרד, אלמא — רואים מזה, שכיון דתנא ליה הלשון ד"כל" ולא תנא "חוי" מקרבן מסויים — כולחו משמע ואין צריך יתור לשון לרבי שמעון, הכא נמי במשנתנו כיון דתנא "כל" ולא קתני "חוי" — כולחו משמע?

ומשינין: אצטריך, סלקא דעתך אמינא, הואיל ואוקימנא לדעת רבה ורבא למשנה

דרישא של תחלת הפרק דכל המנחות שנקמצו שלא לשמן לא עלו לשם חובה דלא כרבי שמעון, הייתי אומר דסיפא נמי, דהיינו משנתנו דלא כרבי שמעון, דרבי שמעון חולק גם בסיפא ומכשיר במנחת חוטא בפסולים, קא משמע לך ממשנה יתירה "אחד מנחת חוטא וכו'" דרבי שמעון מודה בסיפא.

אמר רב: זר שקמץ את המנחה, יחזיר הקומץ לכלי ויקמצנו כהן כדין.

ותמהינן: והא אנו, "פסל" תנן במשנתנו, ומשמע שפסול לגמרי ולא מהני שיחזיר?

ומשינין: מאי פסל, פסל עד שיחזיר לכלי, אבל משהחזיר יכול לקמצו כדינו.

ומקשינן: אי הכי, היינו בן בתירא, האמור במשנתנו "יחזיר ויחזור ויקמוץ" וכו', ואם כן, מהו חידושו של רבא הרי זו מחלוקת תנאים במשנה?

ומשינין: אי דאיתיה לקומץ בעיניה בשלמותו לא פליגי רבנן עליה דבן בתירא שיחזיר ויחזור ויקמוץ. כי פליגי, דחסר קומץ ממה שהיה כשקמץ. רבנן סברי לא יביא מתוך ביתו וימלאנו, דמשניתנה המנחה לכלי נקבעה לשם מנחה, ואם נחסרה אחר כך, נפסלה. בן בתירא סבר, יביא מתוך ביתו וימלאנו, שהוא סובר שרק בקמיצה נקבע שם מנחה, ואם נחסרה קודם לכן לא נפסלה, וכאן שנקמצה בפסול הרי היא קודם קמיצה⁽³⁾.

3. בדברי הגמרא שמחלוקת בן בתירא ורבנן היא בנחסר הקומץ, פירש רש"י שנחסר קודם קמיצה ומחלוקתם היא אם מועיל למלאות שוב כדי

להשלים שיעור המנחה. והתוספות הקשו, דהרי בגמרא לקמן נראה דמסקנת הגמרא דלכולי עלמא מועיל למלאות

ומתרצינן: מהו דתימא, עד כאן לא קא מכשר בן בתירא שיחזיר אלא בשקמץ בשמאל, אבל בשאר פסולין ששנינו במשנתנו לא אמר בן בתירא שיחזיר ויחזור ויקמוץ, קא משמע לן רב שבכל הפסולין יחזיר ויחזור ויקמוץ כדין.

ותמהינן: מאי שנא קמץ בשמאל שהיה צד לומר שדווקא בזה יחזיר, כיון דאשכחן לה הכשירא ביום הכפורים שנוטל הכהן הגדול את הכף של הקטורת בשמאלו⁽⁴⁾, והא פסול דזר נמי אשכחן ליה הכשירא, בשחיטה שכשרה בזר?

ומקשינן: אי הכי, למה כתוב "בן בתירא אומר יחזיר ויחזור ויקמוץ בימין"? והרי בן בתירא אומר יחזיר ויביא מתוך ביתו וימלאנו ויחזור ויקמוץ בימין" מיבעי ליה לכתוב, שהרי זה עיקר מחלוקתם אם יכול להשלים מביתו?!?

ומתרצינן: אלא באמת לרבנן לא יחזיר וכי קאמר רב "זר שקמץ יחזיר", לשיטת בן בתירא אמרה.

ומקשינן: פשיטא?! מה בא רב להשמיענו בזה?

קמיצה או לא.

ובקרבן אורה הקשה בדבריהם, דאיך שיין לומר שאם נחסר לאחר קמיצת פסולין לרבנן הרי זה נחשב לנחסר לאחר קמיצה הרי עתה סוברת הגמרא דקמיצת פסולין לא נחשב כלל לקמיצה ולכך סוברים רבנן שיחזיר ויחזור ויקמוץ, ואם כן איך אפשר לומר דזה נחשב למנחה שחסרה אחר קמיצה, הרי כיון שאין לזה שם קמיצה הרי היא מנחה שחסרה קודם קמיצה, וצ"ע.

4. הגר"ח בספרו [הלכות תמידין ומוספין] הקשה על דברי הגמרא ששמאל נחשב שיש לו הכשר ביום הכיפורים, משום שבהולכת הקטורת היה מוליך המחתה בימינו והכף בשמאלו, הרי דין זה ששמאל כשר בהולכת הקטורת אין זה דוקא ביום הכיפורים אלא שהוא דין אף בכל השנה שהולכת הקטורת כשרה בשמאל, והוכיח זאת הגר"ח מדברי המשנה בתמיד, שמבואר שם שבהקטרת הקטורת היה מרדד הקטורת מתוך ידיו, דהיינו בין שני ידיו היה נשפך הקטורת וכך היה מקטירה על המזבח, ואם נאמר ששמאל פסול לעבודה הרי בזה שהוא מרדד הרי זה

קודם קמיצה, ועוד דבגמרא לקמן מבואר שמה שלבן בתירא מועיל להחזיר ולקמוץ הוא דין הנלמד מפסוק, ואם נאמר שהטעם הוא דאפשר למלאות אם כן זהו סברא דכל זמן שלא קמץ אין לזה קביעות ומועיל למלאות ואין צריך לזה פסוק, ובשיטמ"ק הוסיף להקשות, שלדברי רש"י אין מחלוקת בן בתירא וחכמים כלל בקמיצת פסולין אלא שזה מחלוקת אם מועיל למלאות המנחה כשחסרה ובמשנה נראה דזה מחלוקת בקמיצת פסולין בדוקא.

ולכך פרשו התוספות, שבנחסר קודם קמיצה כולם מודים שמועיל לחזור ולקמוץ וכמו שמבואר בגמרא לקמן, וכל מחלוקת בן בתירא וחכמים זה בנחסר לאחר קמיצת פסולין, שבוה הוא שנחלקו אם זה נחשב לנחסר קודם קמיצה או לא, שלבן בתירא כיון דיחזיר ויחזור ויקמוץ אם כן הרי זה כנחסר קודם קמיצה, אולם לדעת חכמים אף דסברה הגמרא עתה שקמיצת פסולין אינה קמיצה ומועיל לחזור ולקמוץ, אולם זה נחשב מנחה שחסרה לאחר קמיצה וממילא לא מועיל לחזור ולקמוץ, ובוה מבואר מה שנחלקו דוקא בקמיצת פסולין, דזו מחלוקת בקמיצת פסולין בדוקא ונחסר אם זה נחשב לנחסר קודם

ומשנינן: שחיטה לאו עבודה היא. ולא נחשב זה להכשר לגבי שאר עבודות ותמהינן: ולא נחשבת השחיטה עבודה? והא אמר רבי זירא אמר רב, "שחיטת פרה [אדומה] בזר" פסולה. ואמר רב עלה, מה הטעם? "אלעזר" הכהן כתוב בה שישחטנה [עיינן במס' יומא מב א שיש מחלוקת בזה], ו"חוקה" דמשמע שזה מעכב, כתיב בה, ששחיטתה בכהן מעכבת, אם כן משמע דשחיטה עבודה היא ולכך פסולה בזר?

ומשנינן: שאני פרה, דשחיטה בזר פסולה בה לא משום שעבודה היא, דהרי קדשי ברק הבית היא, ולא שייך בה עבודה, אלא על כרחך גזירת הכתוב היא דזר פסול בה.

ומשנינן: אמר רב שישא בריה דרב אידי, באמת שחיטה לא נקראת עבודה, ומה שצריך כהן בפרה גזירת הכתוב היא, מידי דהוה אמראות נגעים דלאו עבודה נינהו ובעי כהונה, שהדין הוא שדווקא כהן צריך לראות הנגעים אף שאינו עבודה ועל כרחך דגזירת הכתוב היא. אם כן, אף בשחיטת פרה מה שצריך כהן זה גזרת הכתוב, וממילא אין ראייה שזה עבודה.

ומשנינן: שאני פרה, דשחיטה בזר פסולה בה לא משום שעבודה היא, דהרי קדשי ברק הבית היא, ולא שייך בה עבודה, אלא על כרחך גזירת הכתוב היא דזר פסול בה.

ומקשינן: עדיין מה שרב אמר "זר שקמץ יחזיר" ואמרת שהוא לבן בתירא — מה צריך לחדש זאת? ונילף מבמה שהוכשרה בה עבודה בזר, שהרי הקריבו בה קודם שנתקדש אהרן והיתה העבודה בבכורות שהם זרים ואם כן כמו שבקמץ בשמאל

ותמהינן: ולא כל דכן הוא דשחיטה נקראת עבודה? ומה פרה אדומה, שהיא קדשי ברק הבית, בעו כהונה בשחיטתן, משום ששחיטתן נחשב עבודה, קדשי מזבח,

הולכה ואף שזה הולכה שלא ברגל הרי מבואר בזבחים שהולכה שלא ברגל נקרא הולכה, וכיון שהוא עבודת הולכה אם כן הרי הוא אף בשמאל שהרי רידוד זה הוא בשני ידיו, ומבואר בזה ששמאל כשר לעבודה, ואם כן למה כתבה הגמרא שדין זה ששמאל כשר הוא רק ביום הכיפורים.

להביא הקטורת להיכל כיון שרוצה לקיים דין ההקטרה, אולם אין זה כלל עבודה, וכיון שאין זה עבודה הרי הוא יכול להביא אף בשמאלו, ולכך מה דמרדד הקטורת בשני ידיו אין זה ראייה דשמאל כשר בעבודה שאין זה עבודה כלל.

וחדש הגר"ח מכה קושייה זאת, שבשאר ימות השנה אין בכלל דין הולכה בקטורת, שרק ביום הכיפורים נאמר בפסוק והביא אל מבית לפרוכת, ונתחדש בזה דיש דין הבאה לקודש הקדשים, ובוה אם יכול להביא הכף בשמאלו מבואר בזה שעבודת הולכה כשרה בשמאל, אולם בשאר ימות השנה לא נכתב כלל בתורה שיביא את הקטורת להיכל, אלא שהוא מחויב

ובזה ישב הגר"ח קושיית הרא"ש בתמיד, שהקשה הרא"ש על המשנה שם שמבואר סדר הקטרת הקטורת שהיה מביא הכף של הקטורת בתוך כלי, והקשה הרא"ש איך יכול להביאו בכלי אחר הרי בזה הוא חציצה שהרי אינו נוגע בכף של הקטורת, ומבואר בגמרא ביומא דהניח מזרק בתוך מזרק הרי זה חציצה וחציצה פוסלת העבודה.

ותירץ הגר"ח שכיון דנתבאר שבהולכת קטורת של כל השנה אין זה כלל עבודה, ואף

יחזיר מפני שיש לו הכשר ביום הכפורים, כך בקמץ זר פשוט שיחזיר כיון שיש לו הכשר בבמה (5)?!

וכי תימא מבמה לא ילפינן, שעדיין לא נתקדש אהרן ולא היה עדיין מושג של זרות, והתניא, מניין ליוצא מאימורי חטאת ועולה חוץ לקלעים, שאף על פי שהוא פסול אם עלה לא ירד, שהרי מצינו יוצא דבשר — בבמה, שהרי לא היו שם קלעים וכל פסול שיש לו הכשר במקום אחר אם עלה לא ירד! ורואים שלומדים מבמה אף על פי שלא היה עדיין עניין קלעים, אם כן לענין זר שקמץ נלמד מבמה דזר שקמץ יחזיר?

ומשנינן: תנא דיוצא, א"זאת תורת העולה" שלומדים מזה "תורה אחת לכל העולין שאם עלו לא ירדו" סמיר. ומה שאמר התנא "שהרי יוצא כשר בבמה", סמך לדבריו הוא, ובאמת אין ללמוד מבמה.

ומקשינן: אלא טעמא דאשמעינן רב שבכל הפסולין אמר בן בתירא שיחזיר ויקמוץ, הא לאו הכי, הוה אמינא בשאר פסולין פסל בן בתירא?

והתניא: רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אומרים: מכשיר היה בן בתירא בכל הפסולין כולן?

ועוד ראייה שבכל הפסולין אמר בן בתירא, דתניא, כתוב "והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משב" משמע ממקום שרגלי הזר [שהביא את המנחה] עומדות — קומץ! והיינו מקום דריסת רגלי ישראל שהוא י"א אמה במזרח עזרה, והשמיענו שלא צריך בצפון כאותם קדשים שדין עבודתם בצפון, אלא כל העזרה כשרה לקמוץ.

בן בתירא אומר, מניין שאם קמץ בשמאל

שמאל כשר בה אם כן אף חציצה לא פוסלת בזה שכל מה שפוסלת חציצה זה רק במקום שזה עבודה אולם כיון שנתבאר שבשאר ימות השנה לא נחשב לעבודה ממילא לא פוסל בו חציצה ולכך היה יכול הכהן להניח המזרק בתוך מזרק, שאף דהוא חציצה אין פוסלת בו חציצה.

5. רש"י פרש בדברי הגמרא דנילף מבמה שהכונה היא מבמה שהיתה קודם שנתקדש אהרן שהעבודה בבכורות, וכמו שמבואר במשנה בסוף זבחים דקודם שנתקדש אהרן לא היה דין כהונה.

ובתוספות הקשו על רש"י שהיה לו לפרש יותר בפשיטות, שהרי מבואר בסוף זבחים דאף לאחר שהוקם המשכן אולם בגלגל ובנוב וגבעון שהיה רק במה גדולה בזה היה מותר לכל אחד

להקריב בבמה ובזה היה כשר אף זר, ואם כן למה פרש רש"י שקושיית הגמרא היא דוקא מבמה קודם שנתקדש אהרן, הרי אף מבמה קטנה יש ראייה שזר כשר, ובקרבן אורה הוסיף שהרי רש"י בעמו במסכת זבחים [סח ב] על דברי הגמרא שזר כשר בבמה פרש רש"י שהכונה בזה היא בשעת היתר הבמות.

ובחידושים המיוחסים לרשב"א כתב בבאור דעת רש"י, שרש"י סובר שרק מבמה שהיתה קודם שנתקדש אהרן אפשר להביא ראייה, כי מבמה שהיתה בשעת היתר הבמות אין ראייה, היות ואפשר שהטעם שזר כשר בבמה זו הוא משום שיש במה גדולה ושם היא עיקר העבודה, ובבמה קטנה כשר זר כי שם זה כלל לא עבודה, שהרי בבמה גדולה יש דין כהונה. אולם מבמה קודם שנתקדש אהרן, שלא היתה

כהני תנאי, ושלא כדברי תנא קמא שחולק בכרייתא ואמר שגם אם קידש יחזיר.

מתקיף לה רב נחמן: מאי קסברי הני תנאי? אי הם סוברים דקמיצת פסולין עבודה היא נחשבת ופוסלת את המנחה, אם כן אף על גב דלא עביד ליה מתן כלי תפסל המנחה, שהרי כבר עשו עבודה בפסלות בקמיצה עצמה. ואי הם סוברים קמיצת פסולין לאו עבודה היא כיון שנעשית בפסולין, אם כן כי עביד לה מתן כלי מאי הוה, הרי גם זה לא נחשב לעבודה?

הדר אמר רב נחמן: לעולם קמיצת פסולין עבודה היא, ולא גמרה עבודתה של הקמיצה עד דעביד לה מתן כלי. ולכך רק אם גמר את כל העבודה פסל את המנחה.

ומקשינן: איך אפשר לומר שסברו התנאים א-1 דגם אם נתן בכלי שרת פסל, והרי אם כן לעולם יפסל דבי מחדר ליה לקומץ לדוכתיה

שיחזיר ויחזור ויקמוץ בימין, תלמוד לומר "וקמוץ משם", דמשמע שיקמוץ ממקום שקמוץ כבר והחזיר לשם משום פסלות! וכיון שהפסוק "וקמוץ משם" כתוב בסתם אם כן, מה לי שמאל ומה לי שאר הפסולין, הרי אין משמעות מהפסוק לשמאל יותר משאר הפסולים (6)?

אלא, חוזרת הגמרא ממה שאמרה שחידושו של רב הוא שאף בשאר הפסולים: הא קא משמע לן רב במה שאמר "זר שקמוץ יחזיר" — קמוץ ואפילו קידש את הקומץ, שנתנו בכלי שרת, בכל זאת יחזיר, ולאפוקי מהני תנאי.

דתנאי, רבי יוסי בן יוסי בן יאסין ורבי יהודה הנחתום אמרו, לא שאנו אלא שקמוץ ולא קידש, אבל קמוץ וקידש — פסל.

ואיכא דאמרי כן אמר רב: קמוץ לבד — אין, אבל אם כבר קידש בכלי, לא! כמאן,

כלל במה גדולה, בזה אם כשר זר הרי זה ראייה שזר כשר בעבודה.

6. הר"ש משאנץ בפרושו לתו"כ הקשה על דברי בן בתירא שמועיל להחזיר ולחזור ולקמוץ מדברי הגמרא בזבחים [טו א] שאם הוליך פסול והחזירו, והוליכו כשר, שהדין הוא שפסול, ולמה לא נאמר שיהיה כשר כמו בפסול שקמוץ שמועיל להחזיר ולחזור ולקמוץ.

ותירץ בזה שדין זה של בן בתירא הוא דין מיוחד בקומץ שנלמד מהפסוק של וקמוץ משם, ולא שייך להקשות כן בשאר דברים משום שזה דין מיוחד במנחה.

ובקרבן אורה הקשה על עיקר דברי בן בתירא, דאיך שייך לומר שיכול לחזור ולקמוץ, הרי מבואר בגמרא במעילה שטמא עושה

שיריים, דהיינו שכל עבודת טמא הרי היא פוסלת הקרבן, ואף אם נשאר דם אינו יכול לחזור ולזרוק, אף דשאר פסולים אינם עושים שיריים, אולם טמא עושה שיריים ופוסל הקרבן, ואם כן כיון שפוסל הקרבן איך הוא יכול לחזור ולקמוץ שהרי כבר נפסלה המנחה בקמיצתו. ותירץ הקרן אורה שכיון שטמא עושה שיריים רק בזריקה שזה עיקר עבודת הקרבן אם כן כאן שמדובר בקמיצת טמא בזה אין הטמא עושה שיריים, ולכך הרי הוא יכול לחזור ולקמוץ. אולם הקשה בזה הקרן אורה לדעת הרמב"ם שאף בקבלה טמא עושה שיריים, ומבואר בזה שדין זה שטמא עושה שיריים הוא בכלל העבודות אם כן תשאר הקושיה דאם הוא עושה שיריים איך הוא יכול לחזור ולקמוץ הרי כבר פסל הקרבן.